

PROGRAM ČESKÁ KNIHOVNA – VÝSLEDKY A PERSPEKTIVY

Dagmar Perstická, Moravská zemská knihovna v Brně

Již šestým rokem probíhá v České republice projekt Ministerstva kultury ČR Česká knihovna, u jehož zrodu koncem 90. let stály paní Jitka Uhdeová z brněnského nakladatelství Atlantis, současná předsedkyně Svazu českých knihkupců a nakladatelů a spisovatelka Eva Kantůrková, která od roku 1998 po tři léta vedla tehdejší odbor literatury a knihoven MK ČR. Iniciátorům projektu šlo především o podporu české produkce, zejména nové české literární tvorby, a o její zajištění pro síť veřejných knihoven. Řada nakladatelství, která vznikla po roce 1989, a zejména nepřeborné množství vydávaných publikací výrazně ovlivňuje skladbu nabízených titulů v knihkupectvích, která pro své zákazníky odebírají převážně tzv. komerční tituly. Knihovny se proto nesetkávaly s nabídkou původní české tvorby v potřebném rozsahu. Cílem projektu finančně dotovaného Ministerstvem kultury, tedy bylo a nadále je jednoduchým a ekonomicky efektivním způsobem podpořit nakladatelství, která vydávají zejména původní českou literaturu, a pomoci knihovnám rozšířit jejich knihovní fondy o tyto nekomerční tituly.

Realizaci projektu Česká knihovna zajišťuje Moravská zemská knihovna v Brně prostřednictvím svého oddělení - Technického ústředí knihoven (TÚK).

Projekt prošel během téměř šesti let řadou změn, jeho základní podoba je však stále stejná. Po získání finančních prostředků vyhlásí Ministerstvo kultury koncem kalendářního roku výběrové řízení pro nakladatele. Na základě žádostí nakladatelů o zařazení do projektu vybere v 1.čtvrtletí následujícího roku literární komise odboru umění a knihoven Ministerstva kultury tituly splňující daná kritéria. Literární komise je poradním orgánem pro udělování grantů v oblasti literatury a knižní kultury, ve kterém mají své zástupce Svaz českých knihkupců a nakladatelů, Obec spisovatelů, Obec překladatelů, jeho členy jsou také literární vědci (složení komise v roce 2004: J. Pelán–předseda, J. Čeňková, B. Fišer, A. Haman, D. Hartlová, A. Knapp, R. Kopáč, P. Kovařík, A. Morávková, V. Papoušek, M. Příbáň, J. Trávníček, K. Zelníček, J. Žáček). U každého titulu je mimo základních údajů o díle uvedena cena s velkoobchodním rabatem pro tento projekt. Publikace by měly vyjít v roce, na který je konkurz vyhlášen, popřípadě v roce předcházejícím. Při-

hlášky vybraných titulů jsou zaslány Technickému ústředí knihoven (dále TÚK), které na jejich základě vypracuje nabídkový seznam s anotacemi jednotlivých děl. Tyto seznamy spolu s formuláři Žadostí o poskytnutí dotace z rozpočtu odboru umění a knihoven MK ČR rozešle více než sedmi stům profesionálních veřejných knihoven a vybraným vysokoškolským knihovnám filozofických a pedagogických fakult. Žádost i objednávkový seznam jsou také zveřejněny na internetové adrese <http://www.mzk.cz/cesknihi/>. V posledním roce je podmínkou, aby přihlášené profesionální knihovny byly evidovány na MK ČR dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). Knihovny v daném termínu, většinou v průběhu dubna a května, zašlou vyplněné žádosti a seznamy s objednanými tituly zpět do TÚK. Každoročně je stanovena částka, za kterou si mohou knihy vybrat. V letech 1999 až 2001 byl limit pro knihovny působící v obcích do 1 000 obyvatel 3 000,- Kč a v obcích nad 1 000 obyvatel 4 000,- Kč. V letošním roce byla finanční částka pro knihovnu 2 500,- Kč. TÚK po sumarizaci požadavků zasílá nakladatelům závazné objednávky na jednotlivé tituly. Nakladatelé mají povinnost dodat knihy v daném roce do TUK (finanční prostředky se musí vyčerpat do konce kalendářního roku). Technické ústředí knihoven rozesílá knihovnám (buď přímo nebo přes kontaktní místa, což jsou zejména knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí) zásilky s objednanými knihami a výdejkami-dodacími listy. Knihovny po obdržení publikací zasílají zpět do TÚK kopii dodacího listu s potvrzením o převzetí a s přírůstkovými čísly, pod kterými je zapsaly do evidence.

Projekt Česká knihovna byl určen profesionálním veřejným knihovnám, od roku 2002 se mohou zapojit i knihovny filozofických a pedagogických fakult vysokých škol.

V 6.ročníku České knihovny 2004 je zapojeno 664 knihoven, z toho 654 veřejných knihoven a 10 vysokoškolských knihoven

Knihovny přihlášené do ČK 2004 podle krajů:

Kraj	veřejné knihovny	vysokoškolské knihovny	knihovny celkem
Praha	13	3	16
Jihočeský	73	1	74
Jihomoravský	67	1	68
Karlovarský	26	-	26
Královehradecký	46	1	47
Liberecký	29	-	29

Moravskoslezský	63	1	64
Olomoucký	34	1	35
Pardubický	40	-	40
Plzeňský	55	1	56
Středočeský	88	-	88
Ústecký	36	1	37
Vysočina	37	-	37
Zlínský	47	-	47

Do šesti ročníků projektu bylo vybráno 86 nakladatelství, z toho 9 přihlásilo své publikace do všech ročníků – jedná se o nakladatelství Akropolis, Arbor vitae, Argo, Atlantis, Host, Labyrint, Petrov, Prostor a Torst. V průběhu pěti ukončených ročníků České knihovny (1999 až 2003) si knihovny objednaly nejvíce svazků z nakladatelství Petrov (celkem za 760 542,- Kč), které má zejména v posledních letech nejširší nabídku titulů ze všech nakladatelství, za ním následuje nakladatelství Hynek (celkem za 757 755,- Kč), které nabízelo velké množství titulů v prvních třech ročnících projektu. Díky literárním slovníkům je třetím nejžádanějším nakladatelstvím Libri (celkem 741 928,- Kč).

V každém ročníku se stává, že po obdržení objednávky nakladatel oznámí nedodání titulu z důvodu vyprodání. Někteří nedodržují termín dodání knih v roce, ve kterém na ně byla uvolněna finanční částka. Jindy výrazně změni rozsah titulu a tím dojde ke zvýšení ceny oproti ceně, se kterou se v projektu počítalo. Také se stává, že publikace nejsou dodány v požadovaném počtu exemplářů. Nakladatelé přihlašují znovu tituly, často pod jiným názvem, které již byly vybrány do předcházejícího ročníku nebo tituly, u kterých nejsou hlavními vydavateli. Tím dochází k řadě nedorozumění, ať již jde o cenu publikace nebo o spor, kdo má vlastně publikaci vydat. Tyto problémy, které jsou s více než třetinou nakladatelství, se postupně řeší zpřísněním kritérií výběru. Jsou však i nakladatelství, která řádně plní své závazky a je s nimi vynikající a bezproblémová spolupráce, např. pražské nakladatelství Karolinum a brněnské nakladatelství Host.

Ve výběru literatury jsou v porovnání s prvními ročníky České knihovny (dále ČK) zastoupeny více tituly literárně vědné (slovníky spisovatelů, sborníky, korespondence, monografie a studie), publikace o umění, ve větším výběru je též zastoupena poezie a divadelní hry. V současné době jsou málo vydávána díla autorů české klasiky, proto knihovny uvítaly nabídku Nakladatelství Lidové noviny a projevíly zájem o tituly tohoto nakladatelství (V.Dyk, K.H.Mácha, B.Němcová, J.K.Šlejhar, J.V.Sládek). Nabízené svazky umožňují doplnit fondy knihoven o tituly, které se zejména v menších městech na pultech knihkupectví vůbec neobjeví. Knihovníci

navíc získají přehled o vydaných či připravovaných titulech a mohou jejich dodání vyžadovat od svých knihkupců. K nejžádanějším titulům patří encyklopedická literatura, zejména literární slovníky, dále antologie, literatura pro děti a prózy známých současných českých autorů.

Nejžádanější tituly projektu Česká knihovna 1999-2004 (tituly, které si objednalo více než 60 % zapojených knihoven)

Pořadové číslo podle počtu svazků	Autor, název	Nakladatelství	Počet objed. svazků x	% knihoven, které titul objednaly	R	o	č	n	í	k
					ČK 99	ČK 00	ČK 01	ČK 02	ČK 03	ČK 04
1.	Světová literatura 20.století v kostce	Libri	586	88,5	/					
2.	Menclová, V.: Slovník českých spisovatelů	Libri	497	74,5		/				
3.	Vaculík, L.: Loučení k panně	Atlantis	451	65,2			/			
4.	Čeští prokletí básníci (antologie)	Host	437	66,0	/					
5.	20.století – Fakta, fakta, fakta	Albatros	415	64,6			/			
6.	Nejkrásnější pohádky o obrech	Albatros	409	61,3		/				
7.	Stiborová, V.: Zapomeň, řeko, těci	Karolinum	407	63,4			/			

x – základní objednávka bez rezervy

Téměř 60% knihoven si objednalo následující tituly: Česká literatura od počátku k dnešku – 59,3 % (Nakladatelství Lidové noviny – ČK 1999) a Antologie současné české literatury – 58 % (nakladatelství FRA – ČK 2004).

Tituly, o které měly knihovny v 6.ročníku projektu Česká knihovna 2004 největší zájem:

	Počet objednaných svazků	Nakladatelství	Autor	Název
1.	387	FRA		Antologie současné české literatury
2.	384	Atlantis	Červenková, Jana	Pozdní láska
3.	351	Carpe diem	Hanzelka, Jiří - Zikmund, Miroslav	Přemožení pouště
4.	333	Carpe diem	Welzl Eskymo, Jan	Hrdinové Ledového moře
5.	239	Karolinum	Pířha, Petr	Paměť a naděje
6.	225	Libri	Pelán, Jiří	Slovník italských spisovatelů
7.	214	Host	Filip, Ota	Sousedé
8.	209	Maťa	Pelc, Jan	... a vyberte si
9.	205	Labyrint	Legátová, Květa	Pro každého nebe
10.	201	Argo	Urban, Miloš	Stín katedrály

Knihovny obdržely z programu Česká knihovna 1999 až 2003 bezplatně a podle vlastního výběru z poměrně široké nabídky přes 75 tisíc svazků knih. Průměrná cena zakoupeného svazku vzrostla z 129,90 Kč v roce 1999 na 179,80 Kč v roce 2004.

Vzájemné vztahy TÚK a knihoven zapojených do projektu jsou na dobré úrovni. Problémy prvních let projektu (neúplně vyplněné žádosti i objednávky, nedodržování termínů, nepotvrzování příjmů knih) se postupně odstraňují. Dobrá je i spolupráce s panem Bohumilem Fišerem z odboru umění a knihoven Ministerstva kultury ČR, který má již od počátku Českou knihovnu na starosti.

Projekt ČK umožňuje knihovnám doplnit fondy kvalitní literaturou. Jde o důležitý zdroj obohacení knihovnických fondů zejména malých a středně velkých profesionálních knihoven, a mnohé zajímavé tituly by možná bez podpory projektu Česká knihovna nevyšly. I když jde v přepočtu na jednu knihovnu o poměrně malou částku, není přínos nových knih pro knihovny zanedbatelný. Dotace zřizovatelů na nákup literatury v jednotlivých knihovnách jsou velice rozdílné a také výkyvy v jednotlivých letech jsou výrazné. Knihovny zapojené do projektu získávají mimo ČK zdarma od MK ČR časopis Závistosti a my (odborný časopis pro sociálně patologické jevy) a knižní dary, případně i knižní dary získané od různých nakladatelství. Knihovny spolu se zásilkami knih získávají i informace o nabízeném

zboží a novinkách TÚK. Kontakty TÚK a knihoven jsou prospěšné pro obě strany.

Věříme, že i v příštích letech se podaří MK ČR zajistit finanční prostředky na tento projekt a do fondů knihoven bude i nadále dodávána hodnotná literatura.

Šest ročníků projektu Česká knihovna v číslech

	rok 1999	rok 2000	rok 2001	rok 2002	rok 2003	rok 2004
Počet knihoven zapojených do projektu	662	667	642	692	676	664
Částka určená pro 1 knihovnu	3 000,- 4 000,- x	3 000,- 4 000,- x	3 000,- 4 000,- x	3 200,-	2 100,- +500,- rezerva	2 500,- + 500,- rezerva
Počet nakladatelství zapojených do projektu	29	48	38	35	29	29
Počet titulů, ze kterých si knihovny mohly vybrat	204	240	161	131	129	124
Počet svazků, které si knihovny objednaly v základní objednávce	18 233	16 890	16 648	14 512	9 060	9 048
Počet kusů objednaných u nejžádanějšího titulu	586	497	415	451	275	387
Počet kusů objednaných u nejméně žádaného titulu	2	1	3	4	4	2
Počet výdejků/dokladů vydaných k danému ročníku	3 336	2 163	3 533	3 987	4 464	1 211 xx
Počet expedic knih odeslaných knihovnám v daném ročníku	5	8	6	11	7	2 xx

x – v r. 1999 až 2001 se rozlišovaly knihovny působící v místech do a nad 1 000 obyvatel (do 1 000 obyvatel si mohly objednat knihy za 3 000,- Kč, nad 1 000 obyvatel za 4 000,- Kč)

xx – stav k 10.8.2004